

**ՈՒՍԱՆՈՂ- ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐԻ ԿՈՂՄՆՈՐՈՇԻՉՆԵՐԸ
ԹՎԱՅԻՆ ԴԱՐԱՇՐՋԱՆՈՒՄ
Ընթերցանության տեսանկյուն***

ՀՏԴ: 024+004

DOI: 10.54503/2953-8092.2025.1(5)-5

ԱՐՄԻՆԵ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

**Հայաստանի պետական տնտեսագիտական
համալսարանի գիտական գրադարան**

ORCID: [0009-0007-2579-1346](https://orcid.org/0009-0007-2579-1346)

Հոդվածի նպատակն է պարզաբանել ուսանող-ընթերցողների կողմ-
նորոշիչները գրադարանային միջավայրում արդի ժամանակահատվածում:
Ուսումնասիրության շրջանակը ներառում է ուսանողության ընթերցողական
առաջնահերթությունները՝ ընդհանուր ընթերցանության և ակադեմիական
գրադարանի ռեսուրսների օգտագործման համատեքստում: Հոդվածում
վերլուծվում են վիճակագրական տվյալներ, որոնք տվյալ ժամանակահատ-
վածում հասանելի են եղել թեմայի վերաբերյալ, եղել են ստույգ և լիարժեք:

Ուսումնասիրության շրջանակում վերլուծության են ենթարկվել հայե-
րեն և օտարալեզու գիտական հոդվածներ, ինչպես նաև էլեկտրոնային գիտա-
տեղեկատվական հրապարակումներ, որոնք առնչվում են ուսանողության
ընթերցողական վարքագծի և գրադարանային ռեսուրսների օգտագործման
խնդիրներին: Դիտարկումների հավաքման համար կիրառվել է անանուն
հարցման մեթոդը ինչպես էլեկտրոնային, այնպես էլ թղթային ձևաչափով:
Հարցման արդյունքները ներկայացվել և մեկնաբանվել են հոդվածի երրորդ
բաժնում՝ տեքստային վերլուծության և գրաֆիկական պատկերների միջոցով:

* Հոդվածը ներկայացվել է 23.05.2025, գրախոսվել է 12.06.2025, ընդունվել է
տպագրության 23.06.2025:

The article was submitted on 23.05.2025, reviewed on 12.06.2025, accepted for
publication on 23.06.2025.

Վերլուծվել են վիճակագրական տվյալներ, որոնք ստույգ են, լիարժեք և հասանելի: Օգտագործվել է «Statista»¹ վիճակագրական շտեմարանը, որը տրամադրում է հուսալի վիճակագրական տեղեկատվություն:

The purpose of this article is to clarify the orientation and behavioral tendencies of student-readers within the library environment in the contemporary period. The scope of the study includes the reading priorities of students in the context of general reading practices and the use of academic library resources. The article analyzes statistical data that were accessible, accurate, and complete at the time of the research and directly related to the topic under investigation. Within the framework of the study, both Armenian and foreign-language scholarly articles, as well as electronic scientific publications, were examined and analyzed. These sources focus on student reading behavior and issues related to the use of library resources.

To collect empirical data, an anonymous survey method was employed in both electronic and paper formats. The results of the survey are presented and interpreted in the third section of the article through textual analysis and graphical illustrations. Particular emphasis is placed on the use of statistical data as a foundation for practical analysis. The global statistics platform Statista.com was utilized as one of the main sources, providing reliable and comprehensive statistical information relevant to the study.

Բանալի բառեր՝ Թվային միջավայր, թվային կողմնորոշիչներ, գրադարանային միջավայր, թվային և ակադեմիական ռեսուրսներ, ուսանող-ընթերցողներ, ընթերցանության վիճակագրական վերլուծություն:

Ինչպես հղել՝ Հովհաննիսյան, Ա. (2025), Ուսանող-ընթերցողների կողմնորոշիչները թվային դարաշրջանում. ընթերցանության տեսանկյուն, *Լրագրու Հայկական գրադարանային ասոցիացիայի*, 1(5), 5-28.

[https://doi.org/10.54503/2953-8092.2025.1\(5\)-5](https://doi.org/10.54503/2953-8092.2025.1(5)-5)

¹ <https://www.statista.com/> (23.06.2025)

How to cite (APA style): Hovhannisyan, A. (2025). Orientations of Student-Readers in the Digital Age: A Reading Perspective, *Herald of the Armenian Library Association*, 1(5), 5-28.

[https://doi.org/10.54503/2953-8092.2025.1\(5\)-5](https://doi.org/10.54503/2953-8092.2025.1(5)-5)

Ներածություն

«Գիրքը–դա արտաքին ճանաչողություն է: Այսօր մարդկային սուբյեկտիվություն հասկացությունը փոխվում է: Ճանաչողության և գիտակցության բազմաթիվ ավանդույթներ և ուսումնասիրություններ պետք է վերակառուցվեն: Դա վերաբերում է և ընթերցանությանը» (ՊԵՕՒՈՅ 2020, 77-83): Ընթերցանությունը, որպես կարևոր բաղադրիչ, ներառվում է կրթական ամենատարբեր գործընթացների մեջ:

Որպես գիտելիքների ժառանգման և տեղեկատվության տարածման կարևոր միջոց՝ ընթերցանությունը կարևոր դեր է խաղում մարդկային քաղաքակրթության զարգացման գործընթացում: Ընթերցանության էությունը անընդհատ փոխվում է միջավայրի փոփոխությունների հետ մեկտեղ: «Մարդկային քաղաքակրթության զարգացման գործընթացին նայելով՝ կարող ենք տեսնել, որ տեխնոլոգիաների գրեթե յուրաքանչյուր առաջընթաց որոշակի նորարարություն է բերել անհատի ընթերցելու վարքագծի և սովորությունների մեջ» (PEG-GY NZOMO 2019, 831):

Ժամանակաշրջանի պահանջներին համահունչ՝ ընթերցանությունն աստիճանաբար ստանում է «թվային» բնույթ՝ դառնալով գերակայող ձևաչափ: Տեխնոլոգիական առաջընթացը ևս խթանում է թվային ընթերցանության պահանջարկը: Վերջին տարիներին ընթերցման ի հայտ եկած նոր ու հարմար ձևերը նպաստում են էլեկտրոնային ընթերցանության աճին՝ միաժամանակ վերացնելով ժամանակի, տարածության և միջավայրի սահմանափակումները:

ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՊՐԱԿՏԻԿԱ

Թվային այս հարափոփոխ դարաշրջանում, երբ միասնական համընդհանուր ընդունելի սահմանում չկա «թվայնացում» տերմինի վերաբերյալ, ավելի հաճախ այն դիտարկվում է որպես «Մեծ տվյալներ»-ի² դարաշրջան: Ամերիկացի փիլիսոփա, սոցիոլոգ և ֆուտուրիստ Էլվին Թոֆլերը տեղեկատվական հասարակությունը ձևակերպում է որպես քաղաքակրթական զարգացման երրորդ մակարդակ³:

Տեխնոլոգիաների ներդրումը կյանքի բոլոր ոլորտներում, դրանց արագ քայլերով փոփոխությունները ստիպում են ոչ միայն հարմարվել առաջընթացի ռիթմին, այլև ձեռք բերել նոր որակներ, հմտություններ, գործիքակազմ աշխատատեղու համար այսպես կոչված «Z» սերնդի հետ: Դա մարտահրավեր է մի շարք ոլորտներին, այս պարագայում նաև գրադարաններին և գրադարանավարներին: Վերջերս հետազոտողները հաճախ են դիմում այսպես կոչված սերունդների տեսությանը, որը 1991 թ. առաջարկել են ամերիկացի պատմաբաններ Ն. Հոուն և Ու. Շտրաուսը (HOWE, STRAUSS 1991, 538): Դա հիմնված է որոշակի սոցիալ-մշակութային համատեքստում ձևավորված մարդկանց արժեքային կողմնորոշումների վրա (ԱԹՈՅԱՆ, ՕՀԱՆՅԱՆ, ՄՈՎՍԻՍՅԱՆ 2024, 89):

Թվայնացումը փոխում է մտածելակերպը, սոցիալական վարքը, ընկալման հնարավորությունները: Գրադարանները, մասնավորապես ակադեմիական գրադարանները, աշխատելու են 21-րդ դարի

² BIGdata <https://bigdata.com/> (23.06.2025)

³ Aivazow, A., Belikov, V. (2023), A. Toffler's Civilization Waves and Cycles of Economic Development' <https://www.sociostudies.org/almanac/articles/a-toffler-s-civilization-waves-and-cycles-of-economic-development/>

երկու սերունդների Y / 1982-2004 թթ. ծնվածներ⁴, Z՝ այսինքն 2003-ից հետո ծնվածների հետ⁵:

Ինչու՞ է դա կարևոր: Առանց հասկանալու այն ընթերցողին, որի հետ պիտի աշխատեն գրադարանները, հնարավոր չէ սահմանել գրադարանների աշխատանքների կողմնորոշիչներ, ձևակերպել երկարաժամկետ պլաններ, ընտրել աշխատակազմ և այլն: Այսօրվա երիտասարդ ընթերցողների արժեքային կողմնորոշիչների վրա մեծապես ազդում է թվային հեղափոխությունը՝ հիբրիդային հարթության ձևով. թվային տիրույթը դառնում է ուսանողի սոցիալական միջավայրի բնութագրիչներից մեկը: Այն փոխում է իրական և վիրտուալ աշխարհների սահմանագիծը, թույլ տալիս միաժամանակ գոյատևել երկու աշխարհներում: Իսկ թե որքանով է այսօրվա ուսանող-ընթերցողը ճիշտ օգտագործում այս հնարավորությունը, հարցի մյուս, ավելի կարևոր կողմն է: Այստեղ գրադարանը և գրադարանավարը «մտնում են մարտի մեջ»:

«Ժամանակակից աշխարհում գրադարանի տեղի հետ կապված կարծրատիպերի հաղթահարումը անմիջականորեն կապված է այս հաստատության պատրաստակամության հետ՝ անցնելու շարունակական փոփոխություններին հարկադիր հարմարվողականության հաստատված ավանդույթներից դեպի սեփական զարգացման հանգամանքների և պայմանների վրա նպատակային ազդեցության համակարգի կառուցմանը» (ЛОПАТИНА, ГРУШЕВСКАЯ 2023, 2):

Քանի որ սույն հետազոտության նպատակը չէ խորապես բացահայտել ընթերցողի սոցիալական վարքագիծը, ներկայացնենք

⁴ Հաճախ կոչվում է նաև հազարամյակի սերունդ:

⁵ Strauss-Howe Generational Theory <https://www.cdamm.org/articles/strauss-howe> (23.06.2025)

ինչպիսին են ընթերցանության վիճակագրական ցուցանիշները աշխարհում և Հայաստանում:

Ընթերցողական կողմնորոշիչները աշխարհում

Գիտատեխնիկական առաջընթացը, տեխնոլոգիաների զարգացումները հանգեցրին նրան, որ ընթերցողները «իրացնում են» իրենց գործառույթները նոր միջավայրում: Այդ միջավայրը կարելի է բնութագրել մի քանի հատկանիշներով.

➤ Առաջին - ընթերցողը գտնվում է երկու աշխարհներում՝ իրական և թվային: Դրանց միջև սահմանները հաճախ անհետանում են:

➤ Երկրորդ - Տեղեկատվության առատությունը ընդհուպ մինչ անսահմանափակություն: Դրական կողմի հետ մեկտեղ պետք է նշել՝ միշտ չէ, որ այդ տեղեկատվությունը զուգորդվում է հավաստիության, գիտականության, արժեքավորության հետ:

➤ Երրորդ - տեղեկատվության առատությունը ընթերցողին տալիս է տարբեր հարթակներում ինքնարտահայտվելու, տեղեկատվությունը փոխանակելու և այլ հնարավորություններ:

➤ Չորրորդ - տեղեկատվության ազատ ընտրության հնարավորություն:

Եզրահանգումը հետևյալն է. իրական և թվային աշխարհներում գործող ընթերցողի կողմնորոշիչների իմացությունը չափազանց կարևոր է գրադարանավարների համար՝ ընթերցանությունը կազմակերպելու, վարելու, գրադարանները ճիշտ համալրելու և այլ հարցերի համար:

Ներկայացնենք որոշ վիճակագրական ցուցանիշեր, որոնք բնութագրում են ընթերցանության արդի վիճակն աշխարհում: Նշենք, որ 18-25 տարիքային խմբին, մասնավորապես՝ ուսանողների ընթերցանությանը նվիրված համապարփակ վերլուծություններ գրեթե չկան.

դրանք վերաբերում են առավելապես ընթերցանության ընդհանուր ցուցանիշներին: Տարբեր երկրներում ընթերցանության ցուցանիշների վրա ազդող գործոնները նույնպես տարբեր են. սկսած երկրների կրթական քաղաքականությունից մինչև մարդկանց սոցիալական պայմանները, ավանդույթները, կրթական հաստատությունների քանակը և բազմաթիվ այլ գործոններ:

2025 թ. տվյալները ցույց են տալիս ուսանողների և մեծահասակների ընթերցանության վիճակն աշխարհում: Չինաստանում հարցվածների 73%-ն օրական առնվազն 30 րոպե անցկացնում է գրքեր կարդալով: Աուդիոգրքերն այստեղ ձեռք են բերել ժողովրդականություն, չինացի հարցվածների 38.29%-ը ամեն օր լսում է ավելի քան 30 րոպե:

2025 թ. երեք ամսվա տվյալներով, Մեծ Բրիտանիայում մարդկանց 75%-ը կարդացել է առնվազն մեկ գիրք, իսկ 7%-ը՝ 12 կամ ավելի: Աուդիոգրքերի օգտագործումը համաշխարհային մասշտաբով տարբեր է. Չինաստանը, Հնդկաստանը և Նիգերիան առաջատար են՝ յուրաքանչյուր երկրի համար հարցվածների 43%:

Ընթերցանությունը ԱՄՆ-ում

Համաձայն 2024 թ. “Ranking Consultancy Group”-ի արդյունքների՝ աշխարհի վարկանիշային աղյուսակում ընդգրկված համալսարաններից լավագույն 30-ի մեջ ընդգրկված են Միացյալ Նահանգների 19 տարբեր համալսարաններ: Կանխատեսումների համաձայն, մինչև 2032 թ. ԱՄՆ-ում տարեկան կշնորհվի գրեթե հինգ միլիոն բարձրագույն կրթական աստիճան: Նշանակու՞մ է արդյոք սա, որ համապատասխանաբար մեծանալու է ընթերցողների թիվը: Պատասխանը միանշանակ չէ: ԱՄՆ Կրթության նախարարության Կրթության վիճակագրության ազգային կենտրոնի կողմից 2022 թ. հրապարակված զեկույցը (REPORT 2022) արձանագրում է կրթության վրա համավարակի

ազդեցության, համապատասխանաբար ընթերցանության վիճակի վատթարացման միտումներ: Մասնագետները ենթադրում են, որ համավարակի հետևանքները դեռ զգացվում են: 2021 թ. դրությամբ համալսարանական կրթություն ունեցողների 88%-ը նախորդ տարում կարդացել կամ լսել է աուդիոգիրք: Էլեկտրոնային ընթերցողների թիվը նույնպես աճել է. կանխատեսումների համաձայն՝ 2029 թ. ԱՄՆ-ում էլեկտրոնային օգտատերերի թիվը կհասնի 75.4 միլիոնի: Կրթական մակարդակը զգալիորեն ազդում է ընթերցանության սովորույթների վրա. բարձրագույն կրթություն ունեցողների 88%-ը վերջին մեկ տարվա ընթացքում կարդացել է գիրք, ի տարբերություն միջնակարգ կամ ավելի ցածր կրթություն ունեցողների՝ 59%:

2022 թ. վերջին անցկացված հարցման արդյունքների համաձայն՝ ամերիկացի գրքասերներն ու ընթերցողները դեռևս ամենաշատը կարդում են տպագիր գրքեր, որոնց 50%-ը կարդացել է փափուկ կամ կոշտ կազմով գիրք: Kindle-ը և այլ էլեկտրոնային ընթերցիչները գրավիչ տարբերակ են, հարցվածների 36%-ը նախընտրել է դրանք:

Ի՞նչ են կարդում եվրոպական և ասիական երկրներում:

Ընթերցանության նախասիրությունները տարբեր են եվրոպական երկրներում: 2025 թ. դրությամբ Իսպանիան և Լեհաստանը առաջատարներն են ընթերցանության առումով. երկու երկրներում էլ հարցվածների 48%-ը կարդում է: Էլեկտրոնային գրքերը գնալով ավելի նախընտրելի են դառնում ուսման համար. Բելգիայի ֆրանսախոս մասի ուսանողների 44%-ը 2019 թ. նախընտրել է էլեկտրոնային գրքերը տպագիր գրքերի փոխարեն: Շվեյցարիայում ուսանողների 24%-ը կարդում է ամեն օր կամ շաբաթը մի քանի անգամ:

Այնուամենայնիվ, Եվրոպայում ընթերցանության մեջ կա սոցիալ-տնտեսական անհավասարություն: Լյուքսեմբուրգում գրանցվել է ամենաբարձր անհավասարությունը. վճարունակ ուսանողները 2018

թ. 122 միավորով ավելի բարձր հնարավորություններ են ունեցել, քան անապահով ուսանողները:

Եվրամիության 27 երկրներում գրքերի, ամսագրերի և էլեկտրոնային ուսուցման նյութերի առցանց գնումները աճել են՝ 2019 թ. հասնելով 23%-ի: Այս միտումը վկայում է եվրոպացի ուսանողների և ընթերցողների շրջանում թվային ընթերցանության նյութերի նկատմամբ հետաքրքրության աճի մասին:

Չնայած ամբողջ աշխարհում համալսարանական գրադարաններում կարդացող ուսանողների թվի վերաբերյալ համապարփակ տվյալներ չկան, մի քանի վիճակագրական տվյալներ հնարավորություն են տալիս պատկերացում կազմել գրադարանների օգտագործման և ուսանողների շրջանում ընթերցանության մասին: Հարավային Կորեայում ակադեմիական գրադարաններից օգտվողների թիվը զգալիորեն նվազել է. 2023 թ. գիրք է ձեռք բերել մոտ 840,000 մարդ, ինչը 87,5%-ով պակաս է 2008 թվականից վեր: Անգլիայում 2019-2020 թթ. ուսանողների 61,2%-ը հանրային գրադարան է այցելել, ինչը 2008-2009 թթ. 75,3%-ի համեմատ նվազել է: Ճապոնիայում համալսարանական գրադարանները 2021 թ. ուսանողներին տրամադրել են մոտ 9,86 միլիոն գիրք, ինչը զգալի նվազեցնում է 2020 թ. 21.8 միլիոնի համեմատ: Այս անկումը կարող է պայմանավորված լինել COVID-19 համավարակով:

Շվեյցարիայում 2019 թ. Յյուրիխի կենտրոնական գրադարանը համալսարանական գրադարանների շարքում ունեցել է ակտիվ օգտատերերի ամենամեծ թիվը՝ 48,249 օգտատեր: Բազելի համալսարանական գրադարանը 2022 թ. հայտնել է մոտ 15,000 ակտիվ օգտատիրոջ մասին, ինչը նվազում է նախորդ տարիների համեմատ:

Ընթերցանության վերաբերյալ Գերմանիայում 2021 թ. անցկացված հարցման արդյունքում պարզվել է, որ ուսանողների 34,1%-ը

շաբաթական մի քանի անգամ գիրք է կարդում, համեմատած ընդհանուր բնակչության 20,4%-ի հետ: Սա ենթադրում է, որ ուսանողները հակված են ավելի հաճախ կարդալ, քան միջին վիճակագրական անձը, չնայած պարտադիր չէ, որ դա անեն համալսարանական գրադարաններում: Այս թվերը ցույց են տալիս, որ չնայած գրադարանները շարունակում են կարևոր ռեսուրսներ լինել ուսանողների համար, օգտագործման ձևերը փոխվում են, հնարավոր է՝ տեղեկատվության թվային հասանելիության աճի և ուսումնառության սովորությունների փոփոխության պատճառով:

Ինչ վերաբերում է ընթերցանության սեռային տարբերություններին, ապա վերջին տվյալները ցույց են տալիս, որ իգական սեռի ներկայացուցիչները հակված են ավելի շատ կարդալուն, քան արական սեռինը: Մեծ Բրիտանիայում, 2025 թ. մարտի դրությամբ, կանանց 11%-ը հայտնել է, որ նախորդ երեք ամիսների ընթացքում կարդացել է 12 կամ ավելի գիրք՝ գրեթե եռապատկելով տղամարդկանց տոկոսը: Նմանապես, Գերմանիայում 2024 թ. աղջիկների 47%-ը գիրք է կարդում ամեն օր կամ շաբաթական մի քանի անգամ, համեմատած տղաների 28%-ի հետ:

Այս միտումը նկատելի է նաև Շվեդիայում, որտեղ իգական սեռի ներկայացուցիչները ավելի հակված են եղել գրքեր կարդալուն, քան տղաները, չնայած երկու սեռերն էլ 2008 թվականից ի վեր ընթերցանության նվազեցման միտում են ցուցաբերել: 2024 թ. դրությամբ կանանց 28,9%-ը շաբաթական գրքեր է կարդում, համեմատած տղամարդկանց 18,6%-ի հետ: Իսլանդիայում աղջիկների գրեթե 30%-ը ընթերցանությունը համարել է սիրելի հոբբի, համեմատած տղաների 20%-ից պակասի հետ: Ընթերցանությունը տարածվում է ոչ միայն գրքերի վրա: Գերմանիայում ուսանողների 28,7%-ը շաբաթական մի քանի անգամ թերթ է կարդում, համեմատած ընդհանուր

բնակչության 53,1%-ի հետ: Չինաստանում ընթերցանության տարածված ժամերը ներառում են հանգստյան օրերը, տոները՝ 53,94%, և քնելուց առաջ՝ 52,07%: Տեխնոլոգիաների ազդեցությունը ընթերցանության միավորների վրա (տեքստի այն նվազագույն հատվածն է, որը ընթերցողն ընկալում է որպես ամբողջություն՝ մեկ անգամ կարդալու ընթացքում) տարբեր է. Հյուսիսային Ամերիկայում ըստ PISA⁶ տվյալների, ընթերցանության միավորները / Միջազգային ուսանողների գնահատման ծրագիր/ բարձրացրել են 39 միավորով:

Ինչ է ընթերցանությունը ուսանողների համար

Ուսանողների համար ընթերցանությունը հետապնդում է մի քանի նպատակ: Ըստ 2024 թ. տվյալների՝ Մեծ Բրիտանիայում 8-18 տարեկան պատանիների և երիտասարդների շրջանում ընթերցանության հիմնական պատճառը հաճույքն է (56,6%), որին հաջորդում են նոր բառեր սովորելը (51,8%) և նոր գիտելիքներ ձեռք բերելը (50,9%):

Չինաստանում կարծում են, որ ընթերցանությունը բարելավում է դատողականության և տրամաբանության հմտությունները (76,8%), զարգացնում է գործնական կարողություններ (57,5%) և ընդլայնում է գիտելիքները (53,5%): Ավելին, չինացի ընթերցողները նշում են, որ ընթերցանությունը ընդլայնում է հորիզոնները և բացում մտքերը (79,7%), հարստացնում է ներքին էությունը (64%) և ամրապնդում է բնավորությունը (57,1%): Չինացի ուսանողները 2024 թ. միջինում կարդացել են մոտ 12 գիրք:

Վերջին տվյալների հիման վրա՝ ուսանողների ընթերցանության նախասիրությունները տարբերվում են ըստ տարիքի և տարածաշրջանի: Չինաստանում, 2025 թ. ապրիլի դրությամբ, բիզնեսի կառավարման գրքերը ամենատարածվածն էին հարցվածների շրջա-

⁶ Programme for International Student Assessment

ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՊՐԱԿՏԻԿԱ

նում՝ 34,2%, որին անմիջապես հաջորդում էին մշակութային ուղղվածության գրքերը՝ 33%:

ԱՄՆ-ում 2022 թ. դեկտեմբերի դրությամբ ուսանողներն ամենաշատ ընթերցել են պատմական գրքեր՝ 41%, որին հաջորդել է դեկտեկտիվը՝ 40%: Ճապոնիայում էլեկտրոնային գրքերի ընթերցողների շրջանում 2024 թ. փետրվարի տվյալներով հարցվածների 66,5%-ը կարդացել է մանկական գրականություն:

Ուսանողները ընթերցանությունն օգտագործում են՝ տարբեր տեսակետներ, մշակույթներ կամ խնդիրներ հասկանալու համար: Նրանց գրադարան այցելելու պատճառները տարբեր են՝ սովորել, աշխատել և օգտվել ռեսուրսներից: Գրադարանները կարևոր դեր են խաղում ակադեմիական հետազոտությունների աջակցման գործում. ակադեմիական գրադարանների տնօրենների 96,5%-ը շեշտում է ուսանողների մոտ հետազոտելու, քննադատական վերլուծություն ձևավորելու հմտություններ զարգացնելու և տեղեկատվական գրագիտության մակարդակը բարձրացնելու կարևորությունը: 2022 թ. դրությամբ շատ ուսանողներ շարունակում են ընդունվել բարձրագույն կրթական հաստատություններ բացառապես կամ մասամբ առցանց: 2023-2024 ուսումնական տարվա ընթացքում բարձրագույն հաստատություններում հասանելի կրթական տեխնոլոգիաների գործիքների միջին քանակը մեկ շրջանում կազմել է ավելի քան 2700 միավոր, ինչը զգալիորեն աճել է 2018 թ. մեկ շրջանում հասանելի 895 կրթական տեխնոլոգիաների գործիքների համեմատ:

2. Ընթերցանությունը Հայաստանում: Ակադեմիական/բուհական/ գրադարանների տվյալների վերլուծություն

Հայաստանում ուսանողների ընթերցանության վիճակի մասին հարցման համապարփակ տվյալներ չկան: Այնուամենայնիվ, մենք կարող ենք որոշակի տեղեկություն ստանալ ընթերցանության սովորությունների մասին վիճակագրական կայքից:

ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՊՐԱԿՏԻԿԱ

Ըստ Statista կայքի տվյալների՝ Հայաստանում ուսանողների ընթերցանությունը զարգանում է ավանդական և թվային ձևաչափերի համադրությամբ: Կանխատեսվում է, որ գրքերի վաճառքի շուկան 2025 թ. կհասնի 31,19 միլիոն ԱՄՆ դոլարի, որտեղ բնակչության 37,7%-ը կլինեն ընթերցողներ: Ֆիզիկական գրքերը մնում են գերիշխող: Աուդիոգրքերը նույնպես ավելի են տարածվում. 2025 թ. կանխատեսվում է դրանց օգտագործման 13,7% աճ:

Թվային ձևաչափերին անցնելու այս միտումն արտացոլում է հայ ուսանողների շրջանում թվային գրագիտության և մատչելի գրականության նկատմամբ աճող հետաքրքրությունը: Ամսագրերը շարունակում են մնալ արդիական. 2025 թ. կանխատեսվում է օգտագործման 16,9% ցուցանիշ:

Ֆիզիկական գրքերի շուկան Հայաստանում խոստումնալից է. 2029 թ. կանխատեսվում է 1.01 միլիոն օգտատեր: Չնայած այս թվերը հատուկ ուսանողներին չեն վերաբերում, սակայն դրանք վկայում են Հայաստանում ընթերցանության մշակույթի աճի մասին: Սա ենթադրում է, որ բնակչության զգալի մասը զբաղվում է ընթերցանությամբ, աճում է հետաքրքրությունը ընթերցանության նկատմամբ:

Կանխատեսվում է, որ Հայաստանի էլեկտրոնային գրքերի շուկայում ընթերցողների թիվը մինչև 2029 թ. կկազմի 360.8 հազար օգտատեր:

Դժբախտաբար, որոնման արդյունքները կոնկրետ վիճակագրական տեղեկություններ չեն տրամադրում հայ ուսանողների գրադարաններ այցելելու մասին: Տվյալները հիմնականում կենտրոնանում են գրքերի շուկայի կանխատեսումների, էլեկտրոնային գրքերի օգտագործման և այլ երկրների գրադարանային հաճախելիության վիճակագրության վրա: Հայ ուսանողների գրադարանային այցելու-

թյունների վերաբերյալ հարցին ճշգրիտ պատասխանելու համար անհրաժեշտ կլինի ավելի կոնկրետ և տեղայնացված հետազոտություն:

3 Բուհական ընթերցանության վիճակագրություն

Ուսանողության շրջանում ընթերցանության ընդհանուր պատկեր և վիճակագրական թվեր ստանալու նպատակով մեր կողմից ընտրվել է լայնամասշտաբ հարցման եղանակը՝ քանակական վերլուծության արդյունքով: Հարցումը վերնագրվել է «Ուսանող-ընթերցողների կողմնորոշիչները թվային դարաշրջանում: Գրադարանային տեսանկյուն»: Հարցաթերթիկը կազմվել է երկլեզու՝ հայերեն և ռուսերեն հաշվի առնելով նաև ռուսալեզու ուսուցմամբ բուհերի ընդգրկվածությունը: Կազմվել է 22 հարցից բաղկացած հարցաթերթիկ: Հարցաթերթիկում ընդգրկված այսպես կոչված «ֆիլտրող» հարցերի միջոցով ավելի ենք մանրամասնել պատկերը:

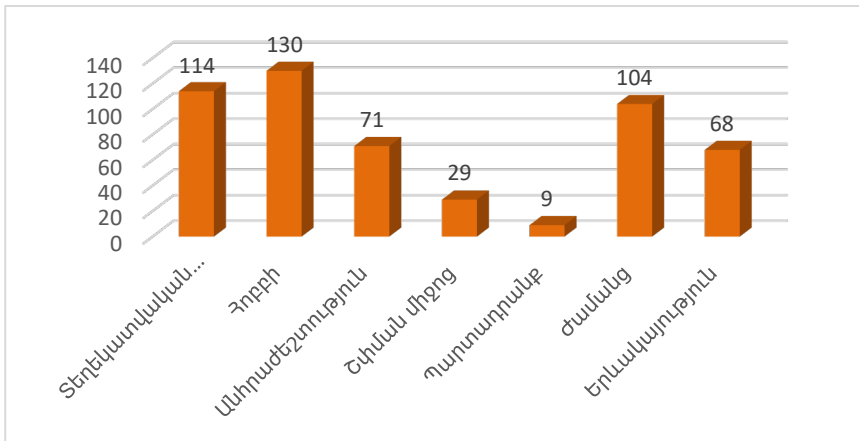
Հարցումն իրականացվել է հայաստանյան հինգ (ՀՊՏՀ, ՀՌՀ, ՀՊՄՀ, ԵՊՀ, ԲՅՄ երևանյան մասնաճյուղ) բուհերում սովորող 300 ուսանողների շրջանում: Նշենք, որ հարցմանը մասնակցել են եռաստիճան համակարգում ներառված ուսանողներ: Հարցման մասնակիցները ընտրվել են ոչ թիրախային, պատահական ընտրության սկզբունքով: Մասնակցել են տարբեր տարիքային խմբեր, ընտրվել է 18-25 տարիքային խումբը, որը կազմում է ընդհանուր հարցվածների 79.3% կամ 238 մարդ: Հարցվածների 87,3 % կամ 208 անձ՝ իգական սեռի ներկայացուցիչներ են, իսկ 12,7 % կամ 30 անձ՝ արական :

Վերլուծելով հարցման արդյուքները ստանում ենք հետևյալ պատկերը.

Հարցվածների 146 անձ կամ 61,3% դրական պատասխան է տվել ընդհանուր ընթերցանության հարցին՝ «երբեմն կարդում են»՝ 89 մարդ կամ 37,3 %, «ընդհանրապես չեն կարդում»՝ 1,4% կամ 3 անձ:

ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՊՐԱԿՏԻԿԱ

«Ի՞նչ է ընթերցանությունը» ընտրովի հարցին առավելագույնը ընտրվել է «հորբի» տարբերակը՝ 54,6% կամ 130 անգամ, նվազագույնը՝ «պարտադրանք» 3,7% կամ 9 անգամ: (տե՛ս գծապատկեր 1)

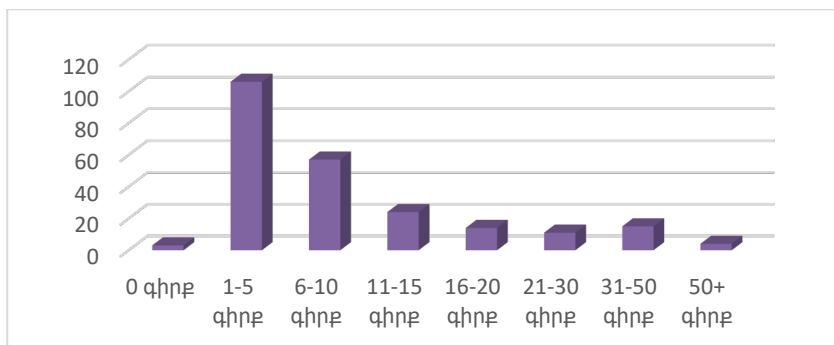

Գծապատկեր 1. Ի՞նչ է ընթերցանությունը ձեզ համար

92,8% նախընտրում է կարդալ գիրք, 40,7 % նախընտրում է սոցիալական ցանցերի գրառումները, 15,5%՝ հոդվածներ:

Տարեկան առավելագույնը կարդում են մինչև 5 գիրք՝ 106 դրական պատասխան: (տե՛ս գծապատկեր 2)

ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՊՐԱԿՏԻԿԱ

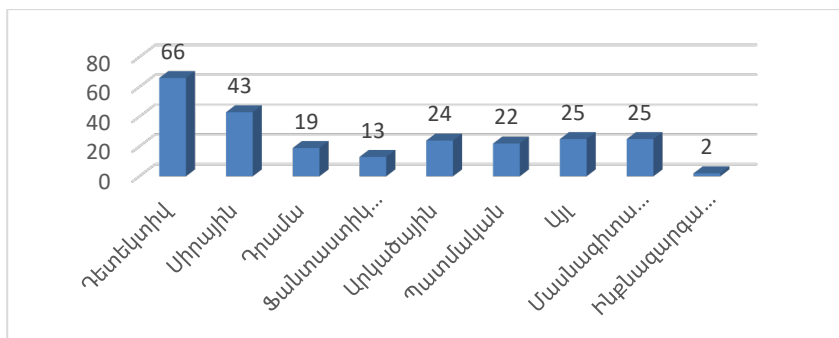
Գծապատկեր 2. Տարեկան ընթերցված գրքերի քանակը

90,7 % նախընտրում է թղթային տարբերակը, իսկ 9,3% կարդում է էլեկտրոնային տարբերակով: Հեռախոսով կարդում է 42 անձ, էլեկտրոնային գրքով՝ 8, համակարգչով՝ 35, պլանշետով՝ 5:

Որքան ժամանակ եք տրամադրում ընթերցանությանը

Ընթերցանությանը օրական տրամադրվող ժամանակի պատկերը հետևյալն է՝ մինչև 1 ժամ՝ 15,5 %, 1-2 ժամ – 26,8%, 2-3 ժամ – 10,9%, իսկ մնացյալ 46,8% նշել է երեք ժամից շատ: Ժանրային նախապատվության ընդհանուր պատկերը հետևյալն է՝ գեղարվեստական գրականություն՝ 89,07%, գիտական-մասնագիտական՝ 10,13%, մոտիվացիոն՝ 0,8%: (մանրամասները՝ տես գծապատկեր 3)

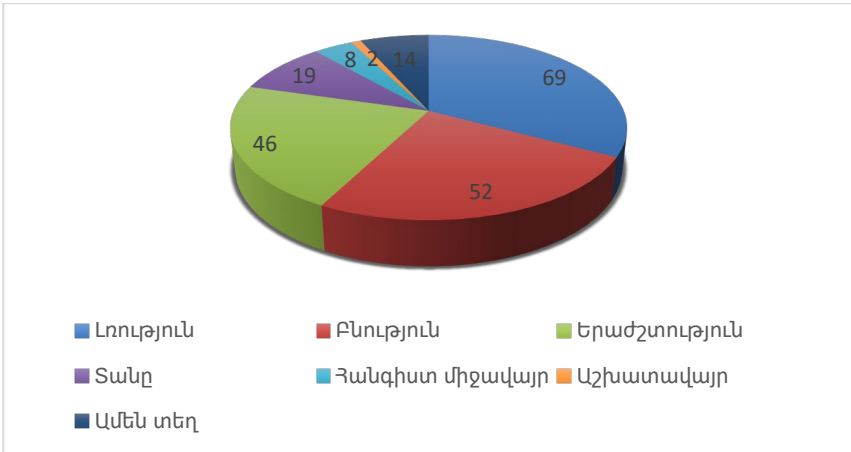
ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՊՐԱԿՏԻԿԱ

Գծապատկեր 3. Նախընտրելի ժանրեր

«Համադրելի՞ են Ձեզ համար գրքերը և արհեստական բանականության տեքստերը» հարցին բացասական է պատասխանել 52,5%, դրական՝ 17,2%, և չի կողմնորոշվել՝ 0,67 %: 29,63% ընդհանրապես չի պատասխանել հարցին: «Ի՞նչն է կարևոր գրադարաններում» հարցին 82,3%-ը կարևոր է անհրաժեշտ նյութի առկայությունը, 15,9% մատնանշում է թվային ռեսուրսի անհրաժեշտությունը, 5,8% -ը՝ գրադարանի ֆոնդի թիվը, 4,6%-ը՝ գրադարանային միջավայրը:

«Ի՞նչ միջավայրում են նախընտրում կարդալ» բազմակի ընտրության հարցին առավելագույն պատասխանը՝ «լռության մեջ» - նշվել է 69 անգամ, իսկ նվազագույնը՝ 2 անգամ (տե՛ս գծապատկեր 4):

Գծապատկեր 4. Ընթերցանության պայմաններ

Վերջում, որպեսզի սրանանք ընթերցողների հավաքական հոգեբանական պատկերը, տրվել է ամփոփիչ հարց՝ «Բնութագրեք ձեզ՝ որպես ընթերցող»: Ունենք հետևյալ պատկերը՝ «հեղափոխական, զգացմունքային, վերլուծող, գրքասեր, անհամբեր ընթերցող, ում համար ընթերցանությունը ասոցացվում է գրադարանի հետ»:

4. Գրադարանային ընթերցանության խթանման մոդել

Ընթերցանությունը ամենակարևոր միջոցն է սոցիալական գիտելիքները անձնական գիտելիքների վերածելու համար: Որպես ավանդական հասարակությունում սոցիալական գիտելիքի պահպանման և բաշխման հիմնական կենտրոն՝ գրադարանի դերն ու նշանակությունը ընթերցանության կազմակերպման գործում դժվար է գերազնահատել: Ընթերցանությունը կարող է պահպանվել և հարստացվել գրադարանի շնորհիվ:

Թվային դարաշրջանում մարդկանց ընթերցանության վարքագիծը մեծ փոփոխությունների է ենթարկվում՝ գիտելիքների կրիչի և հաղորդակցման եղանակի փոփոխությունների հետ մեկտեղ: Կարդա-

լու չորս գործոնները՝ ռեժիմը, օբյեկտը, կառուցվածքը և մասշտաբը, վաղուց փոխվել են: Թվային ընթերցանությունը, տարբեր տեխնիկական միջոցներով, մասնատված և սոցիալական ընթերցանությունը դարձել են միտում:

Մի կողմից գրադարանը պետք է շարունակի պահպանել մարդկության պատմության մեջ արժեքավոր գրական ժառանգությունը և մնա ավանդական ընթերցանության վայր, մյուս կողմից՝ ձգտի դառնալ թվային ընթերցանության հանրահոշակման կենտրոն: Ներկայում առցանց ընթերցանության, թվային և սոցիալական ընթերցանության հետ կապված եղանակների աճը թույլ է տալիս փաստել, որ ավանդական գրադարանը դեռևս հարուստ է, անփոխարինելի և մրցունակ թվային դարաշրջանի համար: Գրադարանը պետք է ընթերցանությունն ավելի հետաքրքիր դարձնի: Վերլուծելով ստացված արդյունքները ժամանակակից ընթերցողի կերպարի առումով՝ կարող ենք սահմանել ընթերցողական վարքագծի փոփոխություն թվային դարաշրջանում:

➤ Ընթերցանության ոճ. ֆիքսված տեղից ընթերցանության անցում թվային ընթերցանության՝ ցանկացած ժամանակ և ցանկացած վայրում:

➤ Ընթերցանության օբյեկտ. թղթային ընթերցանությունից անցում թվային և մուլտիմեդիա նյութերի ընթերցանություն:

➤ Ընթերցանության կառուցվածք. ամբողջական գրքերի և պարբերականների ընթերցանությունից անցում դեպի մասնատված և հոսքային մեդիա ընթերցանության

➤ Ընթերցանության տեխնիկական կողմը. ընթերցանության միջոցների բազմազանություն

Ընթերցանության խթանումը կարելի է սահմանել՝ որպես հաղորդակցման գործունեության մի տեսակ, որը, ըստ էության, հա-

մապատասխանում է հաղորդակցման ընդհանուր սկզբունքներին: Գրադարանային ընթերցանության խթանման համար կարող են օգտագործվել հաղորդակցման բազմաթիվ տեսություններ, ինչպիսիք են Լյուինի «դարպասապահի» տեսությունը (ALBAR 2018), երբ տեղեկատվության տերը դարպասապահն է, և նա է որոշում՝ ինչ տեղեկատվություն մտնի դարպասը:

Հայտնի է նաև Լասվելի հինգ W մոդելի տեսությունը. «**Ո՞վ**, ի՞նչ է ասում, ի՞նչ ուղիով, ո՞ւմ է ասում, ի՞նչ ազդեցությամբ» (Who, Says What, Through what channel, to whom, with what effect) (ՍԱՐԳՍՅԱՆ 2022, 84): Այս տեսությունը ոչ միայն հաղորդակցման բազմաթիվ մոդելների հիմքն է, այլև կարող է օգտագործվել գրադարանային ընթերցանության խթանման ամբողջ գործընթացը ամփոփելու և բացատրելու, ընթերցանության հանդեպ հետաքրքրությունը բարձրացնելու, ընթերցանության մակարդակը բարելավելու համար:

Ավանդական գրադարանների ընթերցանության խթանման գործունեությունն ունի հարուստ փորձ և ձևեր, ինչպիսիք են ընթերցանության փառատոնը, ընթերցանության ակումբը, գիտելիքների մրցույթը, ընթերցանության ֆորումը, գովազդային ցուցահանդեսը, հայտնի մասնագետների մեկնաբանությունը, եռաչափ ընթերցանությունը, գրքերի տարածումը, ընթերցանության մասնագետների ընտրությունը, և այլն: Այս ձևերը կարող է օգտագործվել ընթերցողների հետ աշխատանքում, ընթերցանության վերլուծության և բարելավման համար:

Թե ինչպիսի մոդել ավելի ճիշտ կլինի կիրառել կոնկրետ գրադարանի ու ընթերցողի համար, որոշում է գրադարանը: Կարելի է կազմել դասընթացներ «Ինչպես հասնել ձեր գրադարանային համայնքի Z սերնդի անդամներին» և «Ինչպես հասնել ձեր գրադարանային համայնքի հազարամյակի անդամներին», որոնք կսովորեցնեն

արդյունավետ ռազմավարություններ՝ ընթերցողներին ներգրավելու տարբեր ուղիների, ներառյալ սոցիալական ցանցերի, էլեկտրոնային փոստի և անձնական շփումների վերաբերյալ: Դուք պատկերացում կկազմեք նրանց ընթերցանության սովորությունների, հաղորդակցման նախընտրելի մեթոդների և գրադարանային ծրագրերի ու ծառայությունների տեսակների մասին:

Գրադարանային ծրագրերը, մասնավորապես բուհական գրադարանի ընթերցողի, ուսանողի համար, հաճախ չեն ներառում անհատական մոտեցումը, կամ ընթերցողական կազմի հարմար կոնտենտի պատրաստումը: Օրինակ՝ այս կամ այն մասնագիտության համար ընտրել համապատասխան բազա և այլն: Պետք է հաշվի առնել, որ ընթերցանության տեքստի տեսակները տարբեր կերպ են ազդում ընթերցողի մոտիվացիայի վրա. օրինակ առաջին կուրսերի և մագիստրատուրայի ուսանողներին առաջարկած գրքերը միանման ազդեցություն չեն թողնի նրանց կարդալու մոտիվացիայի վրա: Ընթերցանության ծրագրերը պետք է դիտարկեն գիտելիքներ տաբեր ոլորտներից (օրինակ՝ էկոլոգիա, տնտեսություն, վիճակագրություն):

Ակադեմիական գրադարանները պետք է հավասարակշռեն ավանդական ծառայությունները թվային նորարարությունների հետ՝ միաժամանակ ցուցադրելով դրանց արժեքը ակադեմիական համայնքի համար: Թվային միջոցների և տեխնոլոգիաների ներառումը նույնպես կարող է բարձրացնել մոտիվացիան: Մասնավորապես, գրադարանային էլեկտրոնային քարտարաններում արհեստական բանականության մոդելների օգտագործումը, որը կբարձրացնի անհրաժեշտ ռեսուրսների որոնման արագությունը և արդյունավետությունը:

Ամփոփում

Տեքստի էլեկտրոնայնացումը և ցանցային ընթերցանությունը ծնում են առցանց ընթերցանության նոր միտումներ: Մարդկությունը մտնում է ընթերցանության նոր դարաշրջան, այսինքն՝ «Ինտերնետային ընթերցանության դարաշրջան»: «HOMO LEGENS» (կարդացող մարդ) արտահայտությանը փոխարինելու է գալիս «HOMO INTERNETICUS» («համացանցում ապրող մարդ») հասկացողությունը: Հոմո սապիենսը սկսում է կարդալ այլ կերպ: Ավանդական ընթերցանության համեմատ թվային դարաշրջանում ընթերցանությունը մեծ տարբերություններ է ներկայացնում եղանակների, մասշտաբների և բնութագրերի առումով, և դրա առաջխաղացման մեթոդները նույնպես պետք է համապատասխանաբար փոփոխվեն: Ամենամեծ տարբերությունը կայանում է բովանդակության և կրիչի տարանջատման մեջ, ինչը հանգեցնում է բարդ մրցակցային հարաբերությունների ընթերցանության տարբեր միջոցների միջև: Նույն բովանդակությունը կարող է փոխանցվել օգտատերերին տարբեր ձևերով, տարբեր միջոցներով և տարբեր ուղիներով: Գրադարանները նախ պետք է գործ ունենան այս կրիչների և միջոցների հետ՝ ընտրելու և ընթերցողներին ինտեգրելու համար:

Թվային ընթերցանության տարածման հետ մեկտեղ ժամանակակից տեխնոլոգիաների և տարբեր կիրառությունների համընդհանուր զարգացման շնորհիվ կշարունակեն ի հայտ գալ ընթերցանության խթանման ավելի ու ավելի լավ մոդելներ:

Արդյո՞ք գրադարանը կարող է շարունակել գիտելիքների միջնորդի և դարպասապահի իր դերը, ինչպես ավանդական հասարակությունում, մեծապես կախված է գրադարանի կողմից ընթերցանության խթանումից և գրադարանային ծառայությունների անընդհատ կատարելագործելու և բարելավելու հմտություններից:

Օգտագործված գրականության ցանկ (References)

ԱԹՈՅԱՆ, ՕՀԱՆՅԱՆ, ՄՈՎՍԻՍՅԱՆ 2024 – Աթոյան, Վ., Օհանյան, Ս., Մովսիսյան, Ն., Ասատրյան, Տ., Թադևոսյան, Մ. (2024), Ուսանողների թվային կողմնորոշիչները թվային դարաշրջանում, Երևան, *Տնտեսագետ*, 89 [Atoyan, V., Ohnyan, S., Movsisyan, N., Asatryan, T., Tadevosyan, M (2024), *Value Orientations of Students in the Digital Age*, Yerevan, *Intesaget*, 89];

ՍԱՐԳՍՅԱՆ 2022 – Սարգսյան, Ջ. (2022), Մեդիաազդեցության ժամանակակից տեսություններ, Երևան, ԵՊՀ հրատ., 84 [Sargsyan, Z. (2022), *Mediaazdetsutyan zhamanakits tesutyunner*, Yerevan, *EPH hrat.*, 84];

ALBAR 2018 – Ali Albar, The concept of gatekeeping in information science: A philosophical reflection, *Global Journal of Information Technology Emerging Technologies*, Cyprus, 8(1);

HOWE, STRAUSS 1991 – Howe, N., Strauss, W. (1991), *Generation: The History of America's Future 1584-2069*, New York, 538;

PEGGY NZOMO 2019 – Peggy Nzomo (2019), Multilingual Information Access (MLIA) Tools on Google and WorldCat: Bi/Multilingual University Students' Experience and Perceptions, *Journal of Library Administration*, 8(59), 831-853 DOI: 10.1080/01930826.2019.1661750

REPORT 2022 – Report on the Condition of Education 2022, Washington, 2022, 35;

ЛЕОНОВ 2020 – Леонов, В. (2020), Вавилонская библиотека в контексте дальнего чтения, *Библиография и книговедение*, Москва, 1, 77-83 [Leonov, B. (2020), Library of Babel in the context of distant reading, *Bibliography and Bibliology*, Moscow, 1, 77-83];

ЛОПАТИНА, ГРУШЕВСКАЯ 2023 – Лопатина, Н., Грушевская, Н. (2023), Читательская компетентность библиотекаря как фактор эффективности библиотечно-информационной деятельности, *Библиография и книговедение*, Москва, 1, 113-120 [Lopatina, N., Grushevskaya, N. (2023), Librarian's Reading Competence as a Factor of Library and Information Activity Efficiency, *Bibliography and Bibliology*, Moscow, 1, 113-120].

ORIENTATIONS OF STUDENT-READERS IN THE DIGITAL AGE

A Reading Perspective

ARMINE HOVHANNISYAN

Scientific Library of the Armenian State University of Economics

Keywords: Digital environment, Digital orientations, Library environment, Digital and academic resources, Student-readers, Statistical analysis of reading behavior

The digitization of texts and the rise of network-based reading have given birth to new trends in online reading. Humanity is entering a new era of reading-what can be termed the “era of Internet reading.” The traditional concept of “Homo Legens” is increasingly being replaced by “Homo Interneticus”-a human who lives and functions within the digital realm. The Homo Sapiens is beginning to read differently.

Compared to traditional reading, reading in the digital age differs significantly in terms of methods, scale, and characteristics. As a result, the strategies for promoting reading must also evolve accordingly. The most significant change lies in the separation between content and carrier, which has led to a complex competitive relationship among various modes of reading. The same content can now be delivered to users through multiple formats, platforms, and channels.

Libraries are at the forefront of this transformation and must first address the diversity of carriers and media in order to effectively curate, deliver, and integrate content for readers. With the expansion of digital reading and the concurrent advancement of modern technologies and applications, increasingly effective models for reading promotion are expected to emerge.

Whether the library can continue to fulfill its role as a mediator and gatekeeper of knowledge, as it did in traditional society, largely depends on its ability to promote reading and continuously enhance and improve its services.